

MEJNI PREHODI ZA FITOSANITARNE INŠPEKCIJSKE PREGLEDE PO VSTOPU V EVROPSKO UNIJO

Joži JERMAN CVELBAR¹, Helena HRVATIN², Anita BENKO BELOGLAVEC³

Republika Slovenija; Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano; Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo – Fitosanitarna inšpekcija

IZVLEČEK

Z vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo leta 2004, bodo cestni mejni prehodi Obrežje, Jelšane in Gruškovje, Letališče Ljubljana-Brnik, Luka Koper in železniški mejni prehod Dobova postali vstopna inšpekcijska mesta iz t. i. tretjih držav v Evropsko unijo. Znotraj Evropske unije velja prost pretok blaga s sistemom rastlinskih potnih listov, zato je učinkovit fitosanitarni nadzor na zunanjih mejah izjemno pomemben. Fitosanitarni nadzor poteka v skladu z določbami direktive 2000/29/EC. Z direktivo 98/22/EC iz leta 1998 so bili uzakonjeni minimalni pogoji za izvajanje fitosanitarnega nadzora na inšpekcijskih vstopnih mestih iz tretjih držav. Fitosanitarni nadzor pošiljk rastlin ob uvozu v Republiko Slovenijo je bil primerljiv z inšpekcijskimi postopki, ki se izvajajo v Evropski uniji, že od leta 1994. S številnimi dejavnostmi v zadnjih petih letih je bil nadzor izpopolnjen v smislu določb zakonodaje Evropske unije, ni pa še končana izgradnja novih vstopnih inšpekcijskih mest. Večina sedanjih mejnih prehodov z državami Evropske unije je tehnično ustreznih. Slabše so razmere na mejnih prehodih z Republiko Hrvaško, ki so bila kot mejna inšpekcijska mesta določena takoj po osamosvojitvi Slovenije in kjer se razmere v zadnjih desetih letih niso bistveno izboljšale. Dejavnosti za izgradnjo novih mejnih prehodov potekajo od leta 1998. Leta 2001 je Vlada Republike Slovenije sprejela dodatne sklepe in določila Servis skupnih služb vlade RS za koordinatorja in glavnega investitorja izgradnje vstopnih inšpekcijskih mest tako za fitosanitarno kot veterinarsko in zdravstveno inšpekcijo.

Ključne besede: Evropska unija, fitosanitarni nadzor, vstopna inšpekcijska mesta

ABSTRACT

BORDER CROSSINGS DESIGNATED FOR PHYTOSANITARY INSPECTION CONTROL AFTER ACCESSION TO EUROPEAN UNION

With the accession of the Republic of Slovenia to the European Union in 2004, Obrežje, Jelšane and Gruškovje road border crossings, Ljubljana-Brnik Airport, the Port of Koper, and Dobova railway border crossing will become border inspection points of entry to the European Union for third countries. Due to the fact that a free flow of goods that relies on plant passports is in use within the European Union, effective phytosanitary control on external borders of the European Union is extremely important. This control is implemented in compliance with the provisions of Directive 2000/29/EC. Directive 98/22/EC of 1998 established the minimum statutory conditions for the implementation of phytosanitary control at border inspection points of entry for third countries. The phytosanitary control of plant consignments on their import to the Republic of Slovenia that has been in operation since 1994, is comparable to EU inspection procedures. Numerous activities within the last five years have upgraded this control in line with the provisions of the *acquis communautaire*, although the construction of new border inspection points has not yet been completed. Most of the existing border crossings with the European Union are technically adequate. The situation is worse at the border crossings with the Republic of Croatia, which were set up as border inspection points soon after Slovenia gained independence, and their state has not changed much during the last ten years. Preliminary activities for the construction of new border crossings have been in progress since 1998. In 2001, the Government of the Republic of Slovenia adopted additional decisions and appointed the Joint Services of the Government as co-

¹ univ. dipl. inž. agr., Parmova 33, SI-1000 Ljubljana

² univ. dipl. inž. agr., MP Jelšane SI-6254 Jelšane

³ univ. dipl. inž. agr., Parmova 33SI-1000 Ljubljana

ordinator and main investor in the construction of border inspection points for phytosanitary, veterinary as well as health inspection.

Key words: European Union, phytosanitary control, border inspection points

1 UVOD

Fitosanitarna inšpekcija je bila ustanovljena leta 1991, neposredno po osamosvojitvi Slovenije. Ena prvih nalog je bila vzpostavitev ustreznega fitosanitarnega nadzora na meji s Hrvaško. Leta 1994 je bil objavljen nov slovenski zakon o zdravstvenem varstvu rastlin, ki je postal podlaga za izvajanje fitosanitarnega nadzora. Novih mejnih prehodov tehnično ni bilo mogoče urediti v tako kratkem času, zato so bili na mejne prehode s Hrvaško začasno nameščeni bivalni zabojniki in ponekod tudi zasilne ploščadi za opravljanje tako fitosanitarnih kot ostalih inšpekcijskih pregledov, pa tudi carinskega in policijskega nadzora. V naslednjih letih so se začela prizadevanja za nadgradnjo oziroma ustrežnejšo ureditev mejnih prehodov za izvajanje inšpekcijskega nadzora v okviru medresorskega sodelovanja nadzornih služb na mejnih prehodih: Ministrstvo za notranje zadeve, Carinska uprava, Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo in Veterinarska uprava RS. Dejavnosti so koordinirali Servis skupnih služb vlade, Ministrstvo za promet in zveze ter Ministrstvo za notranje zadeve. Nekaj izboljšav je bilo realiziranih v okviru tekočega in investicijskega vzdrževanja.

Od začetka priprav in prizadevanj Slovenije za vstop v Evropsko unijo se je urejanje mejnih prehodov, ki so bili določeni po osamosvojitvi Slovenije, začelo prepletati z urejanjem bodoče zunanje meje Evropske unije.

V skladu z Belo knjigo, ugotovitvami navedenimi v Agendi 2000 ter Predpristopno strategijo za vstop Slovenije v Evropsko unijo, je bila zagotovitev ustreznega fitosanitarnega nadzora na bodočih vstopnih mejnih mestih iz tretjih držav v Evropsko unijo prednostna naloga Republike Slovenije in Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Strokovne podlage so bile oblikovane leta 1998. Na podlagi statističnih analiz prometnih tokov pošiljk, ki so pod fitosanitarnim nadzorom ter iz priporočil mednarodnih strokovnjakov je bilo izoblikovano stališče, da se ob vstopu R Slovenije v Evropsko unijo lahko izvaja fitosanitarni nadzor le na šestih vstopnih mestih v državo.

Vlada RS je s sklepi v letu 1998 določila cestne mejne prehode Obrežje, Jelšane in Gruškovje. Na podlagi med ministrstvi usklajenega dokumenta »Projekt vzpostavitve varnostnega, carinskega in inšpekcijskega nadzora na zunanji meji EU – Analiza stanja in predlog ukrepov« je Vlada RS leta 2000 določila vsa bodoča vstopna inšpekcijska mesta (Obrežje, Jelšane, Gruškovje, Dobova, Letališče Ljubljana-Brnik in Luka Koper), določila je skupnega in pooblaščenega investitorja – Servis skupnih služb Vlade RS in naložila posamezne dejavnosti različnim ministrstvom.

2 ZAKONODAJA

2.1 Mednarodni okviri fitosanitarnega nadzora

Sodobni načini potovanja, trgovine in komunikacije so spremenile svet in v zadnjem stoletju vplivali na veliko povečanje gibanja ljudi, blaga in storitev. Naravne in nacionalne meje so postale manj učinkovite za preprečevanja vnosa neželenih organizmov. Zato je bilo nujno v svetovnem merilu razviti mehanizme za varstvo ljudi, živali, rastlin in okolja pred škodljivci, boleznimi, toksini in drugimi nevarnimi snovmi.

Za področje zdravstvenega varstva rastlin je bila leta 1951 na FAO konferenci sprejeta Mednarodna konvencija o varstvu rastlin (v nadaljevanju Konvencija IPPC). Namen Konvencije IPPC je ustvarjanje razmer za učinkovito preprečevanje vnosa in širjenja škodljivih organizmov

rastlin in rastlinskih proizvodov z ustreznimi enotnimi ukrepi. Konvencija IPPC zagotavlja podlago za mednarodno sodelovanje, harmonizacijo in tehnično izmenjavo med podpisnicami in tako vključuje sodelovanje nacionalnih in regionalnih organizacij za varstvo rastlin. Slovenija je v tem okviru članica Evropske in mediteranske organizacije za varstvo rastlin (EPPO).

Leta 1997 je bila Konvencija IPPC revidirana v smislu spodbujanja mehanizmov za pripravo in sprejemanje mednarodnih standardov za fitosanitarne ukrepe. Na področju mednarodnega prometa so taki standardi pomembni zlasti za celinske države s cestnimi mejnimi prehodi, ki se pogosto srečujejo z vprašanji, kako učinkovito spremljati in nadzirati širjenje škodljivih organizmov prek državnih meja. V skladu s Konvencijo IPPC imajo članice suvereno pravico nadzora in izvajanju ukrepov ob uvozu rastlin in dolžnost upoštevati načela mednarodnega sodelovanja, strokovne upravičenosti in preglednosti.

Republika Slovenija je ratificirala revidirano Konvencijo IPPC z Zakonom o ratifikaciji mednarodne konvencije o varstvu rastlin (UL RS, št. 84/2000).

Vsebina in dejavnosti Konvencije IPPC se prepletajo z dejavnostmi Sporazuma o uporabi sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljevanju SPS sporazum). Namen tega sporazuma je harmonizacija fitosanitarnih ukrepov v državah članicah na podlagi standardov ustrezne mednarodne organizacije, ki je v tem primeru Konvencija IPPC. Zato poteka tesno sodelovanje med pristojnimi organi Svetovne trgovinske organizacije in sekretariatom Konvencije IPPC.

Sporazum o uporabi sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov je objavljen v Uradnem listu RS (UL RS – MP, št. 10/95).

2.2 Zakonodaja Evropske unije

Za zagotavljanje prostega pretoka blaga, oseb, storitev in kapitala in t. i. skupnega trga so bile 1. januarja 1993 meje med državami članicami Evropske unije dejansko odpravljene. Zato je morala Evropska unija pripraviti nadomestne ukrepe v okviru enotne zakonodaje EU, ki upošteva različne razmere v posameznih državah članicah. Tako so bili v zakonodaji opredeljeni enotni sezname nadzorovanih škodljivih organizmov, enotni sistem registracije pridelovalcev in uvoznikov ter uvedba sistema rastlinskih potnih listov na notranjem trgu. Uveden je bil sistem posebej varovanih območij in v tej povezavi sistem posebnega nadzora določenih škodljivih organizmov in inšpekcijskega spremljanja rastlin, kjerkoli in kadarkoli se le-te premeščajo. Eden najpomembnejših ukrepov je bila okrepitev sistema fitosanitarnega nadzora pri uvozu rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih nadzorovanih predmetov iz tretjih držav.

V aprilu 1998 je bila objavljena Direktiva komisije Evropske unije o minimalnih pogojih za izvajanje fitosanitarnega nadzora rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih nadzorovanih predmetov na vstopnih mestih iz tretjih držav (22/98/EEC). Ta direktiva določa minimalne pogoje glede uradnih organov, ki izvajajo fitosanitarni nadzor na vstopnih mestih ter minimalne pogoje glede objektov in opreme. Uradni organi morajo imeti ustrezna pooblastila in strokovno znanje, biti morajo tehnično usposobljeni, zlasti za prepoznavanje škodljivih organizmov. Imeti morajo dostop do ustreznih objektov za skladiščenje, karanteno in uničevanje pošiljk rastlin. Razpolagati morajo z zadevno zakonodajo in nacionalnim priročnikom za usklajen nadzor, s seznamom in podatki o kontaktnih osebah uradnih laboratorijev, podatki o zavrnjenih pošiljkah na drugih mejnih prehodih. Imeti morajo dostop do ustrezne infrastrukture, opreme za preglede, odvzem in pripravo vzorcev ter komunikacijske opreme.

2.3 Slovenska zakonodaja

Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin (Uradni list RS, št.45/01) implementira v slovenski pravni red zadevno zakonodajo Evropske unije in določbe Mednarodne konvencije o varstvu rastlin ter Sporazuma o izvajanju sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov Svetovne trgovinske organizacije.

S pravilnikom o postopkih za preprečevanje vnosa, širjenja in zatiranje škodljivih organizmov rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih nadzorovanih predmetov (UL RS, št. 69/01) so sezname nadzorovanih škodljivih organizmov in rastlin ter posebne zahteve za uvoz pošiljk rastlin iz tretjih držav izenačene z zahtevami, ki veljajo v Evropski uniji (razen manjših izjem, ki veljajo v prehodnem obdobju do vstopa v Evropsko unijo).

Z uredbo o določitvi vstopnih mest in o minimalnih pogojih za izvajanje inšpekcijskih pregledov rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih nadzorovanih predmetov na vstopnih mestih (UL RS, št. 4/02) je bila v slovenski pravni red implementirana Direktiva 22/98/EEC.

Podana je vsa pravna podlaga, da Republika Slovenija izpolni minimalne pogoje, ki so zahtevani za izvajanje fitosanitarnega nadzora na vstopnih mestih iz tretjih držav v Evropsko unijo.

3 RAZPRAVA

Fitosanitarni nadzor pošiljk rastlin ob uvozu v Republiko Slovenijo je bil primerljiv z inšpekcijskimi postopki, ki se izvajajo v Evropski uniji, že od leta 1994, ko je bil sprejet prvi slovenski zakon na področju varstva rastlin po osamosvojitvi.

Inšpekcijski pregled rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih nadzorovanih predmetov je sestavljen iz pregleda listin, pregleda istovetnosti pošiljke in zdravstvenega pregleda rastlin. V primeru suma na okužbo z nadzorovanim škodljivim organizmom, inšpektor odvzame vzorce in jih posreduje v uradni laboratorij. V primeru potrjenega suma ali drugih nepravilnosti, inšpektor odredi ustrezne ukrepe (prepoved uvoza, uničenje rastlin, izjemoma pa tudi sortiranje, tretiranje ali predelavo). O izrečenih ukrepih inšpektor posreduje elektronsko sporočilo vsem ostalim enotam fitosanitarne inšpekcije, vodstvu fitosanitarne inšpekcije in Upravi za varstvo rastlin in semenarstvo. Takoj po izrečenih ukrepih fitosanitarna inšpekcija pripravi obvestilo o zadržanju pošiljke (Letter of notification), ki ga Uprava za varstvo rastlin in semenarstvo posreduje Evropski in mediteranski organizaciji za varstvo rastlin in pristojnemu organu države izvora.

Preglednica 1: Število izrečenih ukrepov (prepoved uvoza oziroma uničenje) od 1997 do 2002

	SŠ	ND	PU	BEM	CER	RAL	COL	FRA	LIR	HEL	CMS	PPV	EA	GLO	CRY	VSOTA
1997	39	22	4	1	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
1998	42	27	9	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	81
1999	18	15	12	-	-	2	1	2	2	2	-	-	-	-	-	54
2000	10	26	7	10	9	1	15	4	3	1	-	-	-	-	-	86
2001	1	7	26	-	-	-	4	-	2	-	3	2	1	-	-	46
2002	-	7	11	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	10	1	31

Legenda:

SŠ – skladiščni škodljivci

ND – nepopolna dokumentacija

PU – prepoved uvoza

BEM – *Bemisia tabaci*

CER – *Ceratititis capitata*

PPV – Plum Pox Virus

GLO – *Globodera rostochiensis*

(Wollenweber)Bahrens, *Globodera pallida*

(Stone)Bahrens

RAL – *Ralstonia solanacearum* (Smith)Smith

COL – *Colletotrichum acutatum* Simmonds

FRA – *Frankliniella occidentalis*

LIR – *Liriomyzae huidobrensis* (Blanchard)

CMS – *Clavibacter michiganensis* (Smith)Davis et al. ssp. *Sepedonicus* (Spieckermann et Kotthoff) Davis et al.

EA – *Erwinia amylovora* (Burr.)Winsl. et al.

CRY – *Chryphonectria parasitica* (Murrill) Barr

Fitosanitarni inšpektorji so imenovani s strani Vlade RS, kot delavci s posebnimi pooblastili za opravljanje inšpekcijskega nadzora. So diplomirani inženirji kmetijstva, z opravljenim strokovnim izpitom iz varstva rastlin ter izpitom za delavce v državni upravi. So tehnično usposobljeni za odkrivanje škodljivih organizmov in imajo dostop do uradnih laboratorijev.

Uradni laboratoriji za določanje nadzorovanih škodljivih organizmov in strokovno podporo so se dodatno usposobili v okviru Phare projektov v zadnjih letih in so naslednji: Kmetijski inštitut Slovenije (določanje gospodarsko škodljivih bakterij, virusov na vinski trti, sadnem drevju in poljščinah, karantenskih gliv, ogorčic in nekaterih žuželk), Nacionalni inštitut za biologijo (določanje karantenskih bakterij in fitoplazem in virusov na okrasnih rastlinah in vrtninah), Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica (določanje žuželk iz redov Homoptera, Thysanoptera in Diptera), Inštitut za fitomedicino Biotehniške fakultete (določanje žuželk iz

reda Lepidoptera, Coleoptera, nekaterih vrst iz reda Homoptera ter skladiščnih škodljivcev), Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Žalec (določanje škodljivih organizmov v zvezi z zdravstvenim stanjem hmelja). Odločbe ministra za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo o pooblastitvi navedenih ustanov za izvajanje določenih nalog javne službe za varstvo rastlin so objavljene v Uradnem listu RS, št. 38/2001.

Sistem vzorčenja in pošiljanja vzorcev je opredeljen v Priročniku fitosanitarne inšpekcije, vzpostavljena pa je tudi elektronska povezava med enotami fitosanitarne inšpekcije in laboratoriji.

Inšpektorji vodijo postopke v skladu z navodili vodstva fitosanitarne inšpekcije, zbranimi v Priročniku fitosanitarne inšpekcije (splošni postopki, posebni fitosanitarni postopki za odkrivanje škodljivih organizmov, podatki o posameznih škodljivih organizmih, veljavni predpisi s področja zdravstvenega varstva rastlin in vodenja upravnih postopkov, podatki o uradnih laboratorijih ipd.). Priprava Priročnika fitosanitarne inšpekcije je potekala vzporedno s pripravo zadevne zakonodaje. Celotno poglavje UVOZ je bilo dokončano v začetku leta 2002.

Izobraževanja inšpektorjev za področje fitosanitarnega nadzora ob uvozu so potekala v okviru rednih izobraževanj, od leta 1998 pa tudi v okviru Phare programov (seminarji in študijska potovanja v sodelovanju z Veliko Britanijo, Avstrijo, Italijo, Dansko, Nizozemsko, Nemčijo idr.) in Taiex pomoči (skupna srečanja pridruženih članic in Komisije Evropske unije).

Glede objektov in opreme je večina sedanjih mejnih prehodov z državami Evropske unije tehnično ustreznih. Zaradi prej pojasnenih razlogov so slabše razmere na mejnih prehodih z Republiko Hrvaško.

Vstopna mesta za cestni promet s Hrvaško niso opremljena s ploščadmi za inšpekcijske preglede, razen Obrežja (ploščad Carine). Objekti in naprave za skladiščenje, karanteno pošiljk in uničevanje so v notranjosti države. Zato se za pošiljke, za katere ustrezen inšpekcijski pregled na MP ni mogoč, odredi prevoz pod carinskim nadzorom do mesta v bližini MP, kjer inšpektor lahko ustrezno opravi pregled. Če razmere dopuščajo, se v nekaterih primerih, npr. na mejnem prehodu Obrežje, pregledi opravljajo na pregledni ploščadi Carinske službe. Vsa vstopna mesta so opremljena s preglednimi mizami za vizualne preglede, priročnimi laboratoriji: mikroskop, binokular, sita, sonde za jemanje vzorcev in drugo opremo, potrebno za ugotavljanje zastopanosti škodljivih organizmov na mestu samem ter oprema za pripravo in pošiljanje vzorcev v uradne laboratorije. Vse enote fitosanitarne inšpekcije so opremljene s telekomunikacijsko opremo in povezane v interno informacijsko mrežo, ki bo nadgrajena v okviru izdelave celovitega informacijskega sistema službe za varstvo rastlin, vključno s povezavami z organi Evropske unije.

Število fitosanitarnih inšpekcijskih pregledov rastlin iz uvoza se je od leta 2001 bistveno zmanjšalo zaradi prilagoditve seznamov nadzorovanih škodljivih organizmov in rastlin, ki so določeni v Evropski uniji. Fitosanitarna inšpekcija je tako stanje predvidevala že prej, zato je že od leta 1996 preusmerja svoje dejavnosti v notranjost države in se začela pripravljati na uvajanja sistema fitosanitarnega nadzora v notranjosti države po določenih zakonodaje Evropske unije (kot posledica ukinjanja notranjih meja med državami članicami). Število pošiljk, za katere je obvezen inšpekcijski pregled, se je na mejnih prehodih s Hrvaško zmanjšalo bolj kot je bilo pričakovano. Splošno prepričanje pa je, da se bo trgovanje z državami nekdanje Jugoslavije v prihodnjih letih povečalo.

Preglednica 2: Primerjava števila fitosanitarnih inšpekcijskih pregledov od 1998 do 2002

Število pregledov na leto	1998	1999	2000	2001	2002
Uvoz	310882	31762	32141	23392	9936
Tranzit	952	1296	1190	939	233
Izvoz	3704	3808	4196	4739	4602
Ponovni izvoz	515	366	759	6280	7373
Uvoz FFS	367	386	424	422	265
Skupaj preko državne meje	36626	37618	38710	35772	22409
Posevki, objekti, posebni nadzor, spremljanje	521	1416	2009	2347	2494
Obvezno spremljanje pri končnem uporabniku	466	543	766	563	342
Pregledi na mestu razkladanja pošiljk	12	42	57	88	94
Spričevala za notranji promet	668	756	1032	761	750
Skupaj v notranjosti	1667	2802	3864	3759	3680
Skupna vsota	38293	40420	42574	39531	26089

4 SKLEP

Projekt celovite ureditve varnostnega, carinskega in inšpekcijskega nadzora na zunanji meji Evropske unije, zlasti slabše urejenih mejnih prehodov s Hrvaško, je zahteval usklajevanje med vsemi vpletenimi resornimi ministrstvi in se v povezavi z dolgotrajnimi administrativnimi postopki za izgradnjo novih mejnih prehodov ter postopki za zagotavljanje finančnih sredstev tako iz državnega proračuna kot Phare sredstev Evropske unije prenesla v obdobje neposredno pred vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo.

Fitosanitarna inšpekcija redno sodeluje s Servisom skupnih služb z vsemi potrebnimi strokovno tehničnimi izhodišči za zagotovitev ustreznih delovnih pogojev pri izvajanju fitosanitarnega nadzora (priprava pisnih strokovnih podlag, koordinacijski sestanki s Servisom skupnih služb, Luko Koper, Letališčem Ljubljana-Brnik, priprava poročil za Komisijo Evropske unije, sodelovanje pri Phare projektih in recenzijah le-teh, idr.)

V letu 2003 pospešeno potekajo dejavnosti za izgradnjo mejnih prehodov. Glede na terminske načrte izvajanja Phare in domačih projektov izgradnje mejnih prehodov naj bi tehnična ureditev vstopnih mest v Evropsko unijo ustrezala minimalnim pogojem do vstopa Republike Slovenije v Evropsko unijo.

Slika: Mejni prehodi za fitosanitarne inšpekcijske preglede po vstopu v evropsko unijo